БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
Институт по балканистика с Център по тракология
"Проф. А. Фол"
Вх. № 1557-05-05/2811/2022 г.

# РЕЦЕНЗИЯ

от чл.-кор. проф. д.и.н. Александър Костов

Институт за балканистика с Център по тракология при БАН

по конкурс

за заемане на академичната длъжност „професор" в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология (Международни отношения на Балканите през 40-те години на XX век) за нуждите на секция „ Модерни Балкани" на Института по балканистика с център по тракология „Александър Фол",обявен в бр. 55 от 15.07.2022 г. на „Държавен вестник" на научните трудове и дейност на доц. дин Бисер Петров Петров.

Единственият кандидат – участник в конкурса е Бисер Петров. Той се дипломира през 1987 г. в Историческия факултет на Софийския университет „Св.КлиментОхридски" . През периода 1989-1992 г. е редовен аспирант (докторант) в тогавашния Институт по балканистика(ИБ) при БАН, където, четири години по-късно, защитавадокторскадисертацияпотемата„Некомунистическатасъпротива вокупиранитебалканскистрани". През 1999 г. е избран за научен сътрудник II степен (асистент) в същия институт. В него преминава и по-нататъшната му професионална кариера. Това се отнася и за периода след обединението на ИБ-БАН с Центъра по тракология. През2010г.еизбранзадоцент в конкурс, в който участва и хабилитационен труд на тема : „Окупаторът съюзник: Колаборационизмът в Албания, Сърбия и Гърция по време на Втората световна война. (Социални, политически и военни аспекти)". През2019г. става доктор на науките по история и археология след успешна защита на дисертациония си труд „България и новото славянско движение, 1941 – 1948".

Кандидатът е представил всички изискуеми документи, включително и справки за съответствие с националните наукометрични показатели.

Научно-изследователската кариера на кандидата преминава основно с проучвания на историята на Балканите както по време на Втората световна война, така и след нея. Резултат от неговите дългогодишни усилия са и многобройните му

публикациипо тази проблематика. От представения от доц. Бисер Петров пълен списък се вижда, че от 1990 г. досега той има общо четири монографии, а също и 65 студии и статии (публикувани и под печат), от които 19 са издадени на английски език в списанието на Института за балканистика *Etudesbalkaniques*. Към тях могат да се добавят и 12 негови научни рецензии, отзиви и съобщения, излезли през същия период.

За участие в настоящия конкурс доц. Бисер Петров е представил общо 15 публикации – две монографии, шест студии и седем статии в списания и сборници. Те, както и приложените данни за цитирания на негови трудове, показват, че той покрива необходимите минимални изисквания за заемане на длъжността „ професор".

Сред представените публикации на доц. Бисер Петров е монографията му *България и новото славянско движение, 1941 – 1948. (София: ИК „Гутенберг", 2019)*, която представлява на практика защитената от него дисертация за научната степен „доктор на науките", както и три статии и студии, посветени на близки по нейната тематика научни проблеми.

Основното ядро на предложените от него за рецензиране публикации включва монографията му *Дипломация и диверсия на Балканите: Британската политика към Албания по време и след Втората световна война (София: ИК „Гутенберг", 2020)* и още пет статии и студии по темата, близки до тематиката й.

По отношение на споменатата монография, която приемам като хабилитационния му труд, авторът заслужава похвала за добре обоснования избор на тема, който определя и широкия хронологически обхват на изследването си, започваща от пролетта на 1939 г. и стигаща до началото на 50-те години на XX век. Така, освен че излиза от тематиката за Втората световна война, той надхвърля рамките на „традиционните" монографични публикации, третиращи подобна проблематика, които разглеждат този въпрос до премахването на чуждата окупация на Албания, т.е. към края на 1944 г. Това поставя пред него като изследовател и редица проблеми, с които той се е справил, но и прави произведението му уникално в досегашната историография. Приветствам подхода му, според който подновеното внимание на различните британски фактори към Албания налага горната времева граница да се „вдигне" до средата на миналия век, далеч след края на войната, вече при променената обстановка в Европа след началото на Студената война.

В структурно отношение монографията се състои от увод, две глави с по пет параграфа и завършваща част, наречена „послепис със заключение". С оглед на възприетия подход от автора като разделителна линия между двете глави е взет краят на италианската окупация на Албания през есента на 1943 г. и замяната й с германска.

Тук може да се оспори структурата на изложението и да се даде като алтернатива обособяването на три глави, като последната от тях може да разглежда периода след войната, вземайки предвид новите условия ипромените в цялостната британска политика в Европа и в частност на Балканите. Все пак не отричам правото на автора да построи изложението си според неговите виждания.

В увода Бисер Петров прави кратък историографски обзор, в който представя и коментира по-значимите публикации, отнасящи се до британската политика спрямо Албания по време и непосредствено след Втората световна война. Като цяло, нямам забележки към цитираната (и използвана) литература. Адмирирам усилията на автора да привлече, при написването на монографията си, възможно най-широк кръг документи. В тази връзка трябва да се отбележат материалите от британските Национални архиви, които в огромната си част представляват документи на Форин офис (външното министерство) - кореспонденция, докладни записки, меморандуми, справки, сводки, протоколи, анализи, изложения и др.

Авторът показва и доказва добрата си осведоменост по темата и чрез използването на важни колекции документалните сборници за британската, германската, италианскатаи американската външна политика. Доц. Петров е използвал, при това с необходимата критичност, публикуваните спомени на офицери от британските военни мисии по време на войната, които безспорно представляват ценен извор за изследването.

В първата глава от изложението авторът разглежда окупацията и последвалата анексията на Албания от фашистка Италия и възприетата позиция от страна на британското правителство. Той много добре е представил мотивите на Лондон за взимане на решението за фактическото и юридическо признаване на анексията от страна на британското правителство.Той ги вижда в желанието на Великобритания да задържи Италия неутрална във започналата световна война. Авторът добре е показал и реакцията в Лондон, когато тези безпочвени надежди пропадат и Италия влиза във войната на страната на нацистка Германия. Именно тогава британските военни започват да обмислят планове за вдигане на албанско въстание в италианския тил.

Тезипланове са най-близки до реализация след нападението на Италия срещу Гърция в края на октомври 1940 г. В монографията си авторът подробно ги е разгледал и е посочил причините за техния неуспешен завършек.Интересът на Великобритания към окупирана Албания се възобновява отново към 1943 г., в условията на коренно променената ситуация по фронтовете, което е в полза на Антихитлеристката коалиция и от набиращото сила съпротивително движение в самата Албания. В новата обстановка британците изпращат нови мисии в страната. Първата от тях е ръководена от Управлението за специални операции (СОЕ) и пристига в страната през пролетта на 1943 г. Като цяло, авторът е представил и обяснил добре целия процес на взимане на решения от съответните британски управления и служби, като приемам без резерви неговите оценки.

Във втората глава, поради нейния по-дълъг хронологически обхват, авторът разглежда широк кръг въпроси. В нея той се спира на основните проблеми, отнасящи се за периода края на конфликта в Европа. Сред тях той е отделил внимание на германската окупационна политика, разделението в средите на албанската съпротива, политическите решения, взимани от британците на дипломатическо и местнониво. Б. Петров добре е показал противоречията между самите британски служби, както и политическите пристрастия на британските офицери за свръзка, аташирани към различните съпротивителни организации. Въз основа на представеното в тази част, авторът стига до логичния извод, че след победата на партизаните на Енвер Ходжа в албанската гражданска война, за британското правителство идва моментът „да бере горчивите плодове за пренебрежителното си отношение" към националните интересина Албания за целия период на войната. Авторът разглежда и състоянието на отношенията между двете държави след войната, които се обтягат до крайност и се доближават до избухването на въоръжен конфликт. В новите условия, британското разузнаване отново привижда в Албания страна, чието население би могло да бъде подтикнато към бунт, този път с цел тя да се откъсне от оформилия се просъветски лагер. Предприетите съвместни паравоенни операции на британските и американските служби, с използването на албански емигрантски групи, обаче имат безславен завършек.

Тук имам една забележка относно хронологически обхват на изследването, чиято горната горна граница, която, както в началото е заявил автора, „завършва някъде

в началото на 50-те години на XX век". В наратива си във втора глава Б. Петров ни отвежда далеч след това не съвсем ясно обозначено „начало".

В заключителната част на труда си доц. Бисер Петров представя и убедително анализира теориите, повечето от които конспиративни, обясняващи провала на британските планове спрямо Албания с предателство отвътре в самите британски тайни служби. Тези теории са особено удобни и популярни в годините на Студената война, но авторът, изобщо не е склонен да им се довери. Той поднася логични аргументи в подкрепа на тезата си, че обяснението за този провал трябва да се търси единствено и само в грешните решения, взети от британска страна. Затова в крайна сметка се оказва, както Бисер Петров заключава в самия край на монографията си, че „Албания остава незасегната от британските кроежи спрямо нея през целия разглеждан период".

Накрая, още веднъж мога да потвърдя, че ,според мен, представената за рецензиране монография е приносна с оглед възприетия подход, анализа и изводите на кандидата в конкурса.

В допълнение към хабилитационния му труд трябва да се споменат и петте статии и студии : *Монархията в Албания по време на Втората световна война* (Etudes balkaniques, 2002, № 2), *Британската политика спрямо Албания: април 1939 г. - април 1941 г.* (Etudes balkaniques, 2004, № 4), *Великобритания и съпротивата в Албания, 1943-1944 г.* (Etudesbalkaniques, 2006, № 2), *Пренебрегнатият съюзник: Зогу Албански в британските военни планове* (Etudes balkaniques, 2013, № 3-4). Те, както и статията му *Окупацията на Албания през 1939 г. в светлината на англо-италианските отношения* (излязла в сборник, излязъл в Белград през 2014 г.) са публикувани на английски език.В тях той е разработил отделни научни проблеми от тематиката на хабилитационния му труд и може да се каже, че тези публикации представляват своего рода подготвителен етап за неговото написване.

Споменатите публикации са пряко свързани с обявената тематика по конкурса „Международни отношения на Балканите през 40-те години на XX век". Същото се отнася и до останалите статии и студии на доц. Бисер Петров, които излизат извън „албанската връзка" и разглеждат някои аспекти на британската и съветската политика по отношение на Балканите. Погледнати общо, последните допълват научната продукция на кандидата и излизат извън двата основни тематични кръга, с които той се

занимава през последните години : 1. Албания през Втората световна война и 2. Новото славянско движение по време и след Втората световна война.

Става въпрос за статията, посветена на дейността на съветската военна мисия в Гърция и британско-съветското разделяне на Балканите на сфери на влияние, излязла във *Военноисторически сборник* (2015, № 2), както и за други статии и студии, разглеждащи различни аспекти от историята на колаборационизма на Балканите по времето на Вотрата световна война. В една от тях, са представени усилия на гръцкия генерал Цолакоглу, с цената на всичко да предотврати предаването на територии към Царство България. В нея е представена интервенцията му пред германските окупационни власти в тази насока, като авторът е взел ясно отношение по случая (Вж. *Petrov, B. The Activities of General Georgios Tsolakoglou to Retain the Territorial Integrity of Occupied Greece. - Etudes balkaniques, 2008, № 1*).

В други две свои публикации доц. Б. Петров разглежда някои въпроси, свързани с идеологията и практиката на колаборационистите в Сърбия по време на окупацията на тази страна през Втората световна война – *Колаборационистката идея за превръщането на Сърбия в селска държава през Втората световна война(Балканистичен форум, 2020, № 1)* и *Антиурбанизмът на сръбските колаборационисти по време на Втората световна война (В: Градът на Балканите: Пространства, образи, памет. Съст. Р. Прешленова. София: БАН - ИБЦТ, 2021, 567-584*). Както личи и от заглавията им, те са посветени на интересни аспекти и тяхното представяне и анализ е определен принос в българската историография.

На втората група публикации на доц. Бисер Петров, посветени на „новото славянско движение" няма да се спирам, тъй като основният му труд в нея е вече бил рецензиран при защитата му като дисертация за „голям" докторат. Все пак ще отбележа, че в тази публикация той показва стремежа си да изследва проблеми и от следвоенната история на Европа и в частност тази на Балканите.Останалите статии и студии на кандидата по тематиката на монографията му *„България и новото славянско движение, 1941 – 1948"* доразширяват нашето познание и ни запознават с интересни и важни аспекти от нея.

Наред със споменатите научни публикации доц. Б. Петров е автор и на учебник, предназначен за обучение на докторанти - *Балканите през Втората световна война – окупация, съпротива, колаборационизъм (София: ИБЦТ, 2022, 204 с.).*

Освен това заслужава да се отбележи, че през изминалите години Бисер Петров се включва и в редица проекти на институтско ниво. На един от тях - „Общество, лидерство и политика на Балканите в модерната епоха“ - е ръководител и в момента, а в други четири (според справката му) е участник в съответния екип. Всъщност, кандидатът е пропуснал да спомене още едно свое участие в изследователски проект на ИБЦТ, а именно „Балканите и проектите за регионална и европейска интеграция от XIX век до наши дни”.

В представената от него справка не фигурира и участието мув Научния съвет на ИБЦТ, на който е член от десетина години, а също и информация за други дейности.

Всичко изтъкнато дотук ми дава основание да оценя високо научно-изследователската дейност на доц. Бисер Петров. Смятам, че кандидатът отговаря на критериите, залегнали при избора на по обявения конкурс за заемане на академичната длъжност „професор “. Аз ще гласувам положително за неговата кандидатура и предлагам на колегите ми от уважаемото Научно жури да направят същото и да предложим на НС на ИБЦТ на доц. динБисер Петров да бъде избран наакадемичната длъжност „професор“ в област на висше образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.2. История и археология (Международни отношения на Балканите през 40-те години на XX век) за нуждите на секция „ Модерни Балкани“ .

25.10.2022 г.

Рецензент :

Чл.-кор. проф. дин Ал. Костов